

YENİ RAPOR

Türkiye'deki Suriyeliler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak

Uluslararası Kriz Grubu (International Crisis Group), dünya çapında altmıştan fazla ülkede yaşanan ihtilaflar ve silahlı çatışmalar hakkında raporlar hazırlayarak karar alma süreçlerine yapıcı katkıda bulunmayı amaçlayan Brüksel merkezli bir düşünce kuruluşudur. Kriz Grubu'nun Türkiye ofisi, 2007 yılından beri İstanbul'da faaliyet göstermekte, 2013'ten bu yana da Türkiye'de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sosyal uyumu ve entegrasyonu konusunda raporlar yayınlamaktadır.¹

Kriz Grubu, son olarak, 29 Ocak 2018'de **Türkiye'deki Suriyeliler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak** adında yeni bir rapor yayınlamıştır. Söz konusu bu raporda, çok sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ve son dönemde kimi sosyal gerilimlerin yaşandığı İstanbul, Ankara ve İzmir'in bazı ilçe ve mahallelerinde, 2017 yazında gerçekleştirilen kapsamlı saha çalışmasından elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir. Bu rapor, aynı zamanda 2016 yılının Kasım ayında yayınlanan *Türkiye'nin Mülteci Sorunu: Kahçılığın Siyaseti* isimli raporun da devamı niteliğindedir.

2018 yılında yayınlanan yeni raporda, Suriyelilerin topluma uzun vadede entegrasyonlarının nasıl desteklenebileceği, yerel halk ile yaşanan gerilimlerin nasıl önüne geçilebileceği gibi konuların yanı sıra Avrupa Birliği (AB)'nin mali desteğinin ve diğer uluslararası fonların, yerel halkın hassasiyetleri de göz önünde bulundurularak, nasıl daha etkin şekilde dağıtılabilir gibi hususlarda da hem Türkiye'yi hem de Avrupalı karar alıcılara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Raporda, Türkiye'nin Suriyeli mülteciler konusunda üstlendiği sorumluluklar göz önünde bulundurularak özellikle AB ve AB'ye üye devletlerin, Türkiye'ye daha fazla destek vermesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Yukarıda kısaca değinmiş olduğumuz raporlar ve saha çalışmalarımız ışığında edindiğimiz bulgu ve izlenimlerimizden yola çıkarak yetkili merciler için özel olarak hazırladığımız, daha detaylı saha tespitlerinin ve çözüm önerilerinin yer aldığı elinizdeki bilgi notunu, faydalı olacağını umarak takdirlerinize sunmaktayız.

Saha Tespitleri ve Çözüm Önerileri

1. Toplumsal Gerilimler

Ankara, İstanbul ve İzmir'de gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasında, vatandaşlar ile yaptığımız mülakatlar sonucunda, genel olarak Suriyelilere yönelik olumsuz algının bir önceki yıla oranla daha da arttığını gözlemledik. Bu bulgu, çeşitli kamuoyu anketlerinin sonuçları ile de örtüşmektedir. Olumsuz algı ve toplumsal gerginlik, özellikle kentsel alanlarda kimi zaman şiddete dönüşebilmektedir. Uluslararası bir kuruluşun açık kaynaklar ve medyadan derlediği verilere göre yalnızca 2017 yılında, Türkiye çapında Suriyelilerin karıştığı 181 adli vaka ve toplumsal gerginlik olayı yaşanmıştır. Basına yansıyan haberlere göre bu olaylarda en az 35 kişi (24'ü Suriyeli olmak üzere) yaşamını yitirmiştir. Öte yandan saha çalışmalarımız sırasında karşılaştığımız birçok gerginlik ve şiddet olayının medyaya yansımadağına tanık olduk. Dolayısıyla şiddet olaylarının sayısının, aslında bilinenden çok daha

1. Bu konuda Kriz Grubu şimdiye kadar dört rapor yayınlamıştır. Bütün raporların Türkçe çevirilerine, www.crisisgroup.org sitesinin Türkiye sayfasından ulaşabilirsiniz.

yüksek olduğunu tahmin etmekteyiz. Yaptığımız saha çalışmalarında görünürde “namus meselesi” gibi toplumun hassas olduğu bir konudan patlak veren şiddet olaylarının altında çoğu zaman daha derin sebepler yattığını tespit ettik. Örneğin sosyal medyada ve/veya mahallede, Suriyeli bir erkeğin bir kadına taciz/tecavüzde bulunduğu söylentisi yayıldığında Suriyelilere karşı genel bir öfke patlaması olduğunu gözlemledik. Ancak bu tür şiddet olaylarının temelinde, Suriyelilerin ekonomiye zarar verdiği ve işgücü rekabetine neden olduğu kanısının yattığı, taciz/tecavüz söylentilerinin daha ziyade bardağı taşıran son damla olduğunu gördük. Ayrıca toplum genelinde, Suriyelilerin bir gün ülkelerine dönecekleri kanısının devam ettiğini ve bu beklentinin, yetkililerin söylemlerinden beslendiğini de saptadık. Bu durum, toplumun Suriyelilerin en az yarısının Türkiye’de kalıcı olacağı gerçeğine alışmasını geciktirmektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Gerginliklerin azaltılması için sistematik kamu iletişimi yürütülmesi: Gün geçtikçe artan gerginliklerin ve şiddetin önüne geçilerek birlikte barış içinde, huzurlu bir şekilde yaşamak için Suriyelilere karşı toplumdaki önyargıların giderilmesine yönelik düzenli ve stratejik kamu iletişimine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Temmuz 2017’de, Ankara Demetevler’de yaşanan gerginliklerden sonra yapılan açıklamalar, etkin kamu iletişiminin doğru sonuçlar verebileceğine dair iyi bir örnektir. Bu olayda, Suriyeliler ile mahalle halkı arasındaki gerginliklerin tırmanmasından sonra sosyal medyada Suriyelilere yönelik nefret söylemi büyük bir hızla yayılmıştı. Olayın hemen ardından İçişleri Bakanlığı ve Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak, ortamı sakinleştirici ve halkı itidale davet edici açıklamalar yapmıştı.² O dönemde sahada bulunan sivil toplum çalışanları, bu yöndeki açıklamaların yerel halk üzerinde oldukça etkili olduğunu doğrudan gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla kamuoyunda artan negatif algıyı gidermeye yönelik kamu iletişim hamleleri, daha sistematik hâle gelirse gerginliklerin şiddete dönüşmesi de önlenabilir. Bu bağlamda, üst düzey yetkililer tarafından kamusal alanda sık sık Suriyeliler arasında suç oranlarının düşük olduğu, Suriyelilerin ekonomiye yaptıkları katkı ve savaştan kaçan, korunmaya muhtaç insanlar oldukları gibi mevhumların dile getirilmesi olumlu bir etki yapması açısından önemlidir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin büyük bir kısmının ülkelerine dönmeyerek Türkiye’de ikamet etmeye devam edeceği göz önünde bulundurulduğunda kamu iletişiminin bu yönde evrilmesi, Suriyelilerin artık toplumsal dokunun bir parçası olduğunun anlaşılıp sindirilmesine yardımcı olacaktır.

Muhalif kesimlerin endişelerinin dikkate alınması: Kamu iletişiminin, toplumun “muhalif” kesimlerinin (örneğin Aleviler, Kürt hareketini destekleyen Kürtler gibi) kaygı ve endişelerine cevap vermesi açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. Saha çalışmaları sırasında konuştuğumuz bazı Alevi ve Kürt kanaat önderleri ile siyasi temsilciler, muhafazakâr Sunni kimliğinin baskınlığının artmasına yönelik olarak Suriyelilerin araçsallaştırıldığından kaygı duyduklarını dile getirmişlerdir. Toplumdaki bu muhalif kesimlerin endişelerini gidermek için onlarla diyalog kanallarını açmak, uzun vadedeki politikalar ile ilgili olarak (örneğin Suriyelilerin vatandaşlık süreçleri veya kampların kurulacağı yerlerin belirlenmesi gibi) daha şeffaf, daha kapsayıcı iletişim ve bilgi paylaşımında bulunmak önemlidir. İlçe seviyesindeki yetkililerin Suriyelilerle ilgili koordinasyon toplantılarına, muhalif kesimlerin temsilcilerini de davet etmesi faydalı adımlardan biri olabilir. Bu ve buna benzer açılımlar, özellikle muhalif siyasi partiler tarafından toplumda yükselen negatif Suriyeli algısının, seçim dönemlerinde hükümete karşı kullanılması ihtimalini de zayıflatabilir.

2. “Başbakan Yardımcısı: Hoşgörüyü elden bırakmayalım...”, *Hürriyet*, 5 Temmuz 2017; “İçişleri Bakanlığı: Suriyeli misafirlerimizle yaşanan gerginlikler çarpıtılıyor...”, *Anadolu Ajansı*, 5 Temmuz 2017.

2. Yerel karar alıcıların yetkilerinin kısıtlanmasının sosyal uyum çalışmalarına etkisi

Özellikle 15 Temmuz darbe girişimini takip eden süreçte hükümetin, olağanüstü hâl (OHAL) ilanı ile kısmen meşru sebeplere dayanarak merkezi kontrolü arttırması, mültecilere yönelik çalışmalar yürüten yerel karar alıcıların ve sivil toplumun hareket alanını daraltmıştır. İstanbul'daki saha çalışmalarımız sırasında belediye ve kaymakamlık yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerde, karar alma yetkilerinin kısıtlanmasının, entegrasyon ve sosyal uyum çalışmalarına olumsuz etkide bulunduğu ifade edilmiştir. Merkezi kontrol, farklı dinamikleri ve ihtiyaçları olan mahallelere özgü çözümlerin geliştirilmesini zorlaştırmıştır. Ankara'da çalışan, uluslararası bir kurum yetkilisi bu konuda şunları söylemiştir: “Ankara'nın, yerelde uygulanacak siyasetin genel çerçevesini çizmesi elbette önemli ancak mahallelerde hangi alanlarda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu konusuna yerel yönetimler karar verebilmeli.”

Artan gerginlik ve şiddet olaylarının yönetilmesi ve önlenmesi konusunda yereldeki vali, kaymakam, emniyet yetkilileri, belediye başkanları ve muhtarlar arasında istikrarlı şekilde uygulanan bir görev dağılımının olmadığını gözlemledik. Genellikle yerel halk ile Suriyeliler arasında gerginlik tırmanırken herhangi bir önlem alınmamakta, bir şiddet olayı patlak verdikten ve olay büyüdüktan sonra müdahale edilmektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Yerel aktörlere daha fazla hareket alanı verilmesi: Kaymakam ve belediye başkanlarının yetki alanlarını genişletmek şu noktalar açısından önemlidir:

- Mahalle bazındaki ihtiyaçların belirlenmesi,
- Yerel halkın farklılaşan endişelerinin daha iyi anlaşılabilmesi,
- Toplumsal uyum konusunda atılacak adımların daha sağlıklı tespit edilebilmesi ve başarılı şekilde uygulanması.

Bu bağlamda Ankara'daki yetkili makamlar, yerel idareler ve yönetimler tarafından uygulanan politikaları denetleyebilir ve iyi uygulamaların ülke çapında yaygınlaşmasını sağlayabilir. Yerel idarecilerin ise sahayı iyi bilen STK'lar ile işbirliği içinde çalışmasının sürece katkısı şüphesiz olumlu olacaktır.

Toplumsal gerginliklerin ve şiddet olaylarının önlenmesine yönelik yerel aktörlerin sorumluluklarının daha net tanımlanması: Özellikle yerel halk ve Suriyeliler arasındaki gerginliklerin tırmandığı mahallelerde, zamanında ve önleyici şekilde müdahale edilebilmesi için yerel aktörlerin sorumluluklarının net şekilde belirlenmiş olması önemlidir. İçişleri Bakanlığı, yaşanması olası şiddet olayları için daha hızlı önlem alınması amacıyla yerel aktörlere yönelik çeşitli genelgeler hazırlayarak bilgilendirici seminerler düzenleyebilir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerdeki muhtarlıklarda “Suriyeli muhtar yardımcılarının” görevlendirilmesi de gerginlikleri azaltma konusundaki çabaları destekleyebilir.

3. Kayıt dışı işgücü rekabeti

Suriyeli ve Türkiyeli vasıfsız işçiler arasında kayıt dışı iş imkânları konusunda yaşanan rekabet, toplumsal gerginlikleri körüklemektedir. Kayıt dışı çalışan vatandaşlar; ücretlerinin düştüğünden, işverenlerin Suriyelileri tercih ettiğinden ve dolayısıyla kimi zaman işlerini kaybettiklerinden yakınmaktadır. Tekstil, mobilya üretimi, inşaat, mevsimsel tarım gibi sektörlerde kayıt dışı çalışma oranı nispeten yüksektir. Bu alanlarda ayrıca Kürt kökenli işçiler daha yoğun olarak çalışmaktadır.

Bu nedenle özellikle bu kesim, rekabetten olumsuz etkilenmektedir. İşgücü rekabeti ile etnik kimlik farklarının örtüştüğü durumlarda, gerilim ve olumsuz algı çok daha çabuk şiddete dönüşmektedir. Örneğin saha çalışması yaptığımız 2017 yılının Ağustos ayı itibarıyla İzmir Işıkkent'teki ayakkabı üretim tesislerinde çalışanların %60-70'i Suriyeli idi. Bu işgücü devinimi, Işıkkent'teki bazı işverenlerin paylaştığı bilgiye göre, daha önce çoğunluğu Kürt olan işçiler arasında Suriyelilere karşı öfkenin artmasına ve münferit saldırıların yaşanmasına yol açmıştı.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Yerel ekonomide karşılığı olan mesleki/işbaşı eğitim programlarının geliştirilmesi: Türkiye'de işgücünün yaklaşık üçte birinin kayıt dışı çalıştığı ve Türkiye ekonomisinin bundan fayda sağladığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, kısa vadede kayıt dışı işçi çalıştırma sorununun çözülmesinin olası olmadığı aşikârdır. Ancak yine de mevcut işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmak için uygulanabilecek ve uzun vadede kayıt dışılığı azaltmaya yardımcı olabilecek politikalar geliştirilebilir. Mesleki ve işbaşı eğitimlerin etkinliğinin artırılması, bu sürece olumlu katkıda bulunabilir. Saha çalışmamız sırasında, İŞKUR ve çeşitli STK'lar tarafından verilen eğitimlerden hâli hazırda arzu edilen verimin alınmadığını gördük. Bunun temel sebebi, eğitim kurslarının çoğu zaman piyasanın ihtiyaçlarına göre tasarlanmaması. Örneğin Gaziantep'te bir STK çalışanı, Suriyelilere kuaförlük eğitimi verilmesine rağmen şehirde o kadar çok kuaför açığı olmadığı için kursu bitirenlerin iş bulamadıklarını aktarmıştır. Bir diğer sorun ise Suriyelilerin, kayıtlı çalışmalarını hâlinde Kızılay Kart, şartlı eğitim yardımı gibi doğrudan nakit yardımlarından faydalanma haklarını kaybedeceklerini düşünmeleridir. Söz konusu bu yardımlardan mahrum kalmamak için var olan kayıtlı iş imkânlarını çoğu zaman kabul etmek istememektedirler. Bu sebeple kimi mesleki eğitim kurslarına günlük ödenek teşvikleriyle katılım sağlayan bazı Suriyelilerin, kurs bitiminde kayıtlı iş imkânı sunulduğu hâlde bu işleri kabul etmediklerini tespit ettik.

Sektörlere özgü kalkınma planlarının hazırlanması: Büyüme potansiyeline sahip olduğu öngörülen sektörlerle yönelik uzun vadeli kalkınma planları çerçevesinde ve mevcut vasıflar ile piyasadaki işgücü talebine göre hedef odaklı planların geliştirilmesi gerekmektedir. Mesleki eğitimlerin bu doğrultuda tasarlanması daha iyi sonuç verecektir. Suriyelilerin beceri/vasıflarının beyan usulünden ziyade testler/sınavlar ile belirlenmesi yolunda hâli hazırda başlayan çalışmalar daha sağlıklı sonuçların alınmasını sağlayacaktır. Özellikle çalışma hayatına dâhil olabilecek ve istekli yaklaşık 850 bin Suriyeli yetişkinin en büyük sorunu Türkçe bilmemektir. Yapılan bazı çalışmalar sonucunda Türkiye'deki 6 yaş üstü Suriyelilerin yaklaşık %20 ile 30'unun okuma yazma bilmediği ve %10'unun hiç okula gitmediği hâlde okuma yazma bildiği resmî verilerle ortaya konmuştur. Dolayısıyla söz konusu bu kitleye dil/mesleki becerilerin kazandırılması hiç de kolay olmayacaktır.

4. İşletmeler arasında haksız rekabet

Tahminlere göre Türkiye'de 8 bin kayıtlı, 10 bin civarında da kayıtsız Suriyeli işletme bulunmaktadır. Suriyeliler yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde restoran, elektronik eşya dükkânı gibi küçük kayıtsız işletmeler açmıştır. Kaçak Suriyeli işletmeler ile aynı alanlarda faaliyet gösteren Türkiyeliler işletme sahipleri haksız rekabetten yakınmaktadır. Suriyeliler ile gerilimin yüksek olduğu İzmir'in Torbalı ilçesinde 2017 yılının Ağustos ayında yaptığımız saha çalışmasında ilçe esnafının, bu durumdan özellikle muzdarip olduğunu gözlemledik. İlçenin Atatürk Mahallesinde görüştüğümüz yerli işletme sahipleri, Suriyelilerin kayıtsız dükkânlarında daha ucuz fiyatlara kaçak gıda, elektronik eşya gibi ürünleri satmaları sonucunda müşterilerini kaybetmeye başladıklarından yakındı. Şikâyetler üzerine belediyenin denetimi artırması ve kayıt dışı dükkânları mühürlemesi ile gerginliğin, daha büyük bir çatışmaya dönüşmesinin önüne geçildiği kaydedildi.

Küçük ve orta ölçekli tekstil atölyelerinin bulunduğu İstanbul'un Sultangazi ilçesinde, haksız rekabetin kayıtsız ve kayıtlı Türkiyeli işverenler arasında da gerginliğe yol açtığını gözlemledik. Kayıtsız fason üreticiler, vergi ve SGK gibi masrafları ödemedikleri için Suriyelilere daha yüksek maaşlar verebilmektedirler. Dolayısıyla kayıtlı olan ile olmayan yerli üreticiler arasında da bir haksız rekabet sorunu ortaya çıkmaktadır. Suriyeli işçiler, doğal olarak daha fazla kazanç elde edebilecekleri işverenleri tercih etmektedir. Bu dinamik, kayıtlı ekonomiye dâhil olmalarını daha da güçleştirmektedir.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Kayıtsız işletmelere yönelik denetimlerin artırılması: Kayıtsız işletmeler üzerindeki denetimlerin artırılması, bu alandaki gerilimlerin düşürülmesine katkıda bulunabilir.

Suriyeli girişim(cil)lere destek verilmesi: Suriyeli işletme sahiplerine veya girişimcilere daha fazla sermaye ile teknik destek sağlanması ve iş yeri açma ruhsatı almalarının kolaylaştırılması alınabilecek diğer önlemler arasındadır. Bu amaçla Suriyeli girişimcilerin, KOSGEB gibi kurumların teşvik ve hibe programlarına başvurabilmelerinin önü açılabilir. Suriyelilerin, Türk bankalarında hesap açma, krediye erişim ve uluslararası para transferi yapma gibi konularda karşılaştıkları engellerin giderilmesine yönelik çalışmalar faydalı olabilir. ABD merkezli Building Markets isimli düşünce kuruluşunun 2017 yılının Haziran ayında yayınladığı bir rapora göre Türkiye’de kayıtlı olan yaklaşık 6 bin civarındaki Suriyeli işletme, çoğunlukla kayıt dışı çalışan Suriyelileri istihdam etmektedir. Dolayısıyla kayıtlı Suriyeli işletmelerin sayısının artması, kayıt dışı işgücü rekabetinin giderilmesine de katkıda bulunabilir.

5. Suriyelilere dağıtılan ayni ve nakdi yardımlar

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde görüştüğümüz vatandaşlar, genel olarak devlet ve uluslararası kuruluşlar tarafından Suriyelilere dağıtılan yardımlardan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Suriyelilerin, sırtlarını devlete ve uluslararası kuruluşlara dayadığından; belediye ve kaymakamlıklara bağlı birimlerden aldıkları yardımların ihtiyaç sahibi vatandaşlara ayrılmış olan bütçeden karşılandığından şikâyet etmektedirler. Türkiye vatandaşları, ayrıca uluslararası fonlar ile desteklenen ve ayni/nakdi yardım dağıtan bazı yerel STK’ların yalnızca Suriyelilere yardım ettiğini de düşünmektedir (kâğıt üzerinde bazı STK’ların %20’ye varan “yerel kota” uygulamasına rağmen). Ankara’nın Altındağ ilçesinde konuştuğumuz bir vatandaş, bu durum hakkındaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: “Suriyeliler gelmeden önce burada hiç kimse bizim yaşadığımız sorunlarla, verdiğimiz hayat mücadelesiyle ilgilenmiyordu. Suriyeliler geldi, sonra bir anda herkes yardım için buraya akın etti. Vatandaş olarak artık ikinci plana düşmüş hissediyoruz kendimizi resmen. (...) Suriyeliler bizden çok kazanıyor. (...) Bir sürü yerden yardım alıyorlar, bizi düşünen yok...”

Yaptığımız saha çalışmaları neticesinde insani ve koşulsuz nakdi yardımların, çalışma hayatına dâhil olabilecek durumdaki Suriyelileri bu yönde teşvik etmeyi engellediğini de tespit ettik.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Mahalli idare bütçelerinin, Suriyeli sayısı dâhil edilerek belirlenmesi: Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerde, hem belediye hem de kaymakamlıklara bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) bütçeleri hesaplanırken barındırılan Suriyeli sayısının dâhil edilmesi olumlu bir adım olacaktır. Bu yöndeki uygulama, özellikle yardıma muhtaç vatandaşlar arasında yerleşmiş olan “haksızlık” algısını gidermeye katkıda bulunabilir. Ekonomiden Sorumlu Başbakan Yardımcısı Sayın Mehmet Şimşek, 2017 yılının Eylül ayında *Sabah* gazetesine verdiği röportajda bu yönde bir çalışma olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmanın hızlı bir şekilde sonuçlandırılması, hem

idareler üzerindeki yükü hafifletebilir hem de toplumsal tepkileri dindirmede yardımcı olabilir. Sosyal yardımlara erişiminin herhangi bir öncelik gözetilmeden, eşit şartlarda sürdürüldüğü konusunda daha sistematik bilgi paylaşımında bulunulması da bu “haksızlık” algısını gidermede önemli rol oynayabilir.

STK yardımlarının “yerel kota” ile dağıtılması: Suriyelilere yönelik bazı STK yardımlarının Türkiye vatandaşlarına “yerel kota” uygulanarak dağıtılması, bu konudaki kaygıları gidermeye yardımcı olabilir. Bazı STK’lar, Türkiye vatandaşları için %20’ye varan yerel kotalar uygulasalar da yerel halkın genel algısı bu yardımlardan yalnızca Suriyelilerin faydalandığı yönündedir. Kota uygulamasının yaygınlaştırılması ve yardımlardan ihtiyaç sahibi olan yerel halkın da faydalandığına yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, sosyal uyumu teşvik etmek açısından son derece önemlidir.

Suriyelilerin kendi kendilerini idame edebilmesi: Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) kapsamında, Kızılay Kart aracılığıyla ihtiyaç duyan Suriyeliler için kişi başına 120 TL’lik koşulsuz nakdi yardım dağıtılmaktadır. Bu yardımın, dezavantajlı kişiler (yaşlı, hasta, çocuk vs.) haricindeki çalışma hayatına dâhil olabilecek Suriyeliler için koşullu hâle getirilmesi, “yardımlara bağımlılık” sorununun üstesinden gelinmesine katkıda bulunabilir. Bu kapsamda nakdi yardımı almaya devam etme koşullarına, Türkçe dil kursuna veya mesleki/işbaşı eğitim programına kayıt olma maddeleri eklenebilir. Türkiye’ye uzun vadede yerleşecek olan çoğu Suriyeliye insani yardımlardan ziyade kendi hayatlarını idame ettirebilecekleri becerilerin kazandırılması, işgücüne katılımlarının ve topluma katkılarının önünü açacaktır.

6. Geçici Eğitim Merkezlerinin (GEM) kapatılması

Geçici Eğitim Merkezlerinin peyderpey kapatılıyor ve Suriyeli çocukların devlet okullarına geçiyor olması, paralel bir eğitim sisteminin önüne geçilmesi açısından son derece önemlidir. Ancak yaptığımız saha çalışmaları sırasında bu uygulamanın, özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı kent-sel mahallelerdeki devlet okullarında ciddi kapasite ve yönetim sorunlarına sebep olduğunu gördük. STK temsilcileri tarafından Ankara’nın Altındağ ilçesinde bazı sınıflarda Suriyeli çocuk sayısının, Türkiye vatandaşı çocukların sayısından daha fazla olduğu bilgisi aktarılmıştır. Yaygın bir pratik olarak da Türkçe bilmeyen veya az bilen Suriyeli çocuklar ile iletişim kurmakta zorlanan öğretmen ve idarecilerin, Suriyeliler için ayrı sınıflar oluşturduğu ve öğretmenlerin, bu sınıflarda ders yapma konusunda çekimser davrandıkları da ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra İstanbul’da ziyaret ettiğimiz GEM’lerden birinde Türkiyeli aileler, Suriyelilerden dolayı artan sınıf mevcutlarından ve düşen eğitim kalitesinden son derece rahatsız olduklarını vurgulamıştır. Bir idareci bu konuda şunları söylemiştir: “Burada yıllardır sınıf mevcutlarını düşürmek için ciddi çabalar harcandı. Veliler, şimdi tekrar 4-5 yıl önceki duruma geri dönüldüğünü görünce öfkeleniyorlar”. Bu bağlamda GEM’lerin kapatılması, her ne kadar doğru bir adım olsa da mevcut eğitim sistemindeki fiziki şartların ve insan kaynağı kapasitenin yeterli olmaması yerel halkın Suriyelilere karşı olan olumsuz algısını artırmaktadır. Eğitim Reformu Girişimi’nin (ERG) 2017 yılının Eylül ayında yayınlanan bir raporuna göre Türkiye’de uluslararası standartlara uygun bir eğitim kalitesine erişebilmek için 77 bin dersliğe ve 70 bin öğretmene ihtiyaç duyulmaktadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Devlet okullarındaki fiziki şartların iyileştirilmesi ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması: GEM’lerin kapatılması süreci daha iyi yönetilmelidir. Öncelikle GEM’lerin kapatıldığı mahallelerdeki devlet okullarının kapasitesini artırmaya yönelik önlemler alınmalıdır. Toplumun

bu konudaki kaygılarına cevap vermek için hâli hazırda devam eden bazı okul inşa çalışmalarının İstanbul, İzmir ve Ankara’da mültecilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde hızlandırılması gerekmektedir. Geçici bir ara çözüm olarak da bu mahallelerdeki devlet okullarında prefabrik sınıflar inşa edilebilir.

Suriyeli GEM öğretmenlerinin devlet okullarında istihdam edilmesi: Şu an itibariyle GEM’lerde çalışan yaklaşık 13 bin Suriyeli öğretmenin, devlet okullarında sözleşmeli olarak istihdam edilmesi sağlanabilir. Bu öğretmenler, mülteci barındıran başka ülkelerde de uygulanan “kültürel arabulucu” olarak Suriyelilerin yoğun olduğu sınıflarda görevlendirilebilir. Söz konusu öğretmenler Türkçe öğrendikleri takdirde, Türkiyeli öğretmen/öğrenci, idareciler ile Suriyeli çocuklar ve aileleri arasında bir süreliğine köprü rolünü üstlenebilir.

Yaygın eğitimde sivil toplumun rolünün güçlendirilmesi: Eğitimin en önemli ayaklarından biri de yaygın veya enformel eğitimidir. Uluslararası fonlar ile desteklenen birçok yerel STK, hem Suriyeli hem de Türkiyeli öğrencilerin sosyalleşebilecekleri, Suriyelilerin dil öğrenimini pekiştirebilecekleri ve farklı beceriler kazanabilecekleri eğitim programları sunmaktadır. Bu tür merkezler, uzun vadede sosyal uyumu teşvik etmeleri açısından da son derece önemli bir rol üstlenmektedir. Ne var ki 2017’nin ortalarında bu merkezlerin yerelde kaymakamlıklar ile yaptıkları protokoller iptal edilmiş ve hizmet vermeye devam etmeleri için Milli Eğitim Bakanlığı ile yeniden protokol imzalamaları şart koşulmuştur. Bunun sebebi, yerel otoritelerle protokol imzalamış olan bazı kuruluşların standartlara uygun şekilde işlememesi ve bazılarının da radikal yapılanmalara müzahir olduğundan şüphelenilmesiydi. Protokol yenileme süreçleri devam eden bazı deneyimli ve kapasite sahibi yerel STK’lar, hâli hazırda eğitim alanına giren faaliyetlerini sürdürmemektedir. Protokol yenileme süreçlerinin daha hızlı ve şeffaf şekilde tamamlanması, bu alandaki açığın kapanmasına katkıda bulunabilir. Bu süreçte, hiçbir ayırım yapılmadan bütün STK’ların protokollerinin iptal edilmesinden ziyade daha etkin bir denetimle gerçekten yetersiz veya güvenlik açısından sorunlu olan STK’lar saptanıp bunların faaliyetleri şeffaf bir denetim altına alınabilirdi. Böylesi bir yaklaşım, bu tür merkezlerin önceden belirlenmiş standartlar doğrultusunda hizmet vermesini de sağlayabilir.

7. Suriyeliler ile yerel halk arasındaki etkileşim eksikliği

Saha çalışmasında yaptığımız görüşmelerde, Suriyeliler ve yerel halk arasındaki etkileşimin son derece sınırlı olduğunu tespit ettik. Çalışmayan Suriyeli kadınlar, günlük hayatlarında yalnızca Suriyeli komşularını ziyaret etmekte, aynı yaştaki Suriyeli ve Türkiyeli çocuklar mahallede yan yana yaşamalarına rağmen sokağın iki ucunda ayrı gruplar hâlinde oynamaktadır. Ankara’da Kur’an kursundan çıkan Türkiyeli genç kızlar, Suriyeliler ile aynı sınıfta okumak istemediklerini ifade etmişlerdir. Etkileşimin önündeki en büyük engel dil faktörüdür ancak Türkçe konuşmayı öğrenmiş Suriyeli çocuklar bile kendi arkadaş gruplarında kalmayı tercih etmektedirler. Yerelde, iki toplumun üyelerini bir araya getirecek ve pozitif etkileşimi sağlayacak ortak alanlar çok sınırlıdır. Erkeklerin, genellikle çalıştıkları yerlerde birbirleri ile etkileşimi daha fazla olmaktadır. Camiler de önemli bir etkileşim alanıdır ancak doğrudan diyalogu teşvik eden, karşılıklı önyargıların yıkılmasını sağlayacak imkânlar çok azdır. STK’ların, Suriyelilerin göçünden sonra açmış olduğu toplum merkezleri de bu görevi çok sınırlı şekilde yerine getirebilmektedir. Bu merkezler, yerel halka da açık olduğu hâlde o mahallede yaşayanlar genelde buraların sadece Suriyelilere hizmet verdiğini düşünmektedir. Özellikle Suriyelilerin Türkiye’ye göçünden sonra kurulmuş olan toplum merkezleri, Suriyelilere yönelik yardım ve hizmetlere erişim konusunda önemli çalışmalar yapsalar da sosyal uyuma katkı sağlamakta ve iki toplum arasındaki etkileşimi artırmakta yetersiz kalmaktadır.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

Suriyelilerin Türkiye'ye göçünden önce kurulan toplum merkezlerinin Suriyelileri dâhil etmesi: Hâli hazırda yerel halka hizmet veren toplum merkezlerinin çalışmalarını Suriyelileri kapsayacak şekilde yürütmesi iki toplumun etkileşimini olumlu anlamda artırabilir.

Suriyelilerin göçünden sonra kurulan toplum merkezlerinin yerel halk ile Suriyeliler arasındaki etkileşime yönelik faaliyetlerini artırması: Suriyelilerin göçünden sonra kurulan toplum merkezlerine fon aktarırken “yerel halk ile etkileşim” kriterinin de performans değerlendirilmesine dâhil edilmesi önemli bir teşvik aracı olabilir. Bunun yanı sıra muhtarlar, imamlar, belediyeler, kaymakamlıklar, Suriyeli ve Türkiyeli STK temsilcileri de iki toplumu daha fazla bir araya getirecek etkinlikler düzenlemeleri konusunda teşvik edilebilir.

Bu bilgi notunda, son yıllarda yoğun olarak Suriye'den Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye toplumuna uyumunda yaşanan güçlükler için tespit ve çözüm önerilerine yer verilmiştir. Uluslararası Kriz Grubu Türkiye ofisi olarak bu konudaki

çalışmalarımızı derinleştirerek ülke refahını ve istikrarını destekleyici çözüm önerileri geliştirmeyi sürdüreceğiz. Tespit ve önerilerimiz ile ilgili geribildirimlerinizi bekler, en derin saygılarımızı sunarız.

Uluslararası Kriz Grubu Türkiye Ofisi

Direktör, Nigar Göksel

ngoksel@crisisgroup.org

Analist, Berkay Mandıracı

bmandiraci@crisisgroup.org